

leri ise bundan tamamen mahrum bırakıldığını savunan görüşün naslarla ve adalet mantığıyla bağdaştırılmasını zorlaştıran yönleri vardır. Lutuf konusuna naslar açısından bakılınca, mükelleflerin kendi iradeleriyle iman ve itaat etmelerine yardımcı olacak ilâhî nimet ve lutufların insanlara yeterince verildiğini söylemek gerekir. İnsana yükümlülüğün üstesinden gelebilecek şekilde irade hürriyetinin verilmesi, peygamberler gönderilmesi, ilâhî kitaplar aracılığıyla kulluk görevlerinin açıkça bildirilmesi bu lutufların başlıcalarıdır. Lutfun gerekliliğini ileri sürenler de bunu söylemektedir. Lutfun sadece müminlere verilir kâfirlerin bundan mahrum bırakıldığı meselesine gelince bunu da şöyle anlamak mümkündür: Allah kimseyi mümin veya kâfir olarak yaratmamıştır. Herkes mümin olmaya da kâfir olmaya da elverişli olarak doğar. Yetişkin hale gelip mükellef olan insan, iradesini iman ve itaat yönünde kullanırsa bu tercihinin dünyada başlayan bir mükâfatı olarak Allah kendisine lutufta bulunur, kulluk yapmaya devam ederse lutufları artarak devam eder, yani mümin olmayı seçenlere ilâve lutufta bulunur. Eğer iradesini inkâr ve isyan yönünde kullanırsa Allah onu lutfundan mahrum bırakır. Şu halde kâfirin ilâhî lutuftan mahrum edilişi, iman ve itaat etme irade ve gücünden yoksun bırakılması şeklinde anlaşılmamalıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "lûf" md.; *Li-sânü'l-'Arab*, "lûf" md.; Wensinck, *el-Mu'cem*, "lûf" md.; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "lûf", "hşn", "n'am", "fâil", "rîm" md.leri; Eş'arî, *el-Lüma'*, s. 148-149; a.m.f., *Ma'kâlât* (Ritter), s. 246-248, 291, 573-578; Bâkullânî, *et-Temhid* (İmâdüddin), s. 379-381; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Makâlât*, s. 53; Şeyh Müfid, *el-'Akl fî uşûlî'd-dîn*, Beyrut 1412/1992, s. 366-367; Kâdî Abdülcebbâr, *Şerhu'l-Uşûlî'l-hamse*, s. 519-525; İbn Metteveyh, *el-Mecmû' fi'l-Muhtâ' bi't-teklîf* (nşr. D. Gimaret), Beyrut 1981, II, 375-403; Neseî, *Tebşîratü'l-edille* (Salamé), II, 723-737; Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Mu'temed fî uşûlî'd-dîn* (nşr. Vedî' Zeydân Haddâd), Beyrut 1974, s. 118-119; Cüveynî, *el-İrşâd* (Temîm), s. 256; Nûreddin es-Sâbüni, *el-Bidâye fî uşûlî'd-dîn* (nşr. Bekir Topaloğlu), Dimaşk 1399/1979, s. 74-75; Nasîrüddîn-i Tûsî, *Tecridü'l-i'tikâd* (nşr. M. Cevâd el-Hüseynî el-Celâfî), [baskı yeri yok] 1407 (Mektebetü'l-i'lâmî'l-İslâmî), s. 204; İbnü'l-Mu'tahhar el-Hillî, *el-Bâbü'l-hâdî 'aşer* (nşr. Mehdi Muhakkik), Tahran 1365, s. 165, 277; Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâşîd* (nşr. Abdurrahman Umeyre), Beyrut 1409/1989, IV, 312-313; Seyyid Şerîf el-Cür'ânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, Kum 1991, VIII, 196-200; Süyûrî, *İrşâd ü'l-tâlibin ilâ Nehci'l-müsterşidin* (nşr. Mehdi er-Recâî), Kum 1405/1984, s. 276-278; O. N. H. Leaman, "Lutf", *EP* (İng.), V, 833-834; Emrullah Yüksel, "Ca'fer b. Mübeşşir", *DİA*, VI, 554.

İLYAS ÇELEBİ

LUVİS ŞEYHO

(bk. ŞEYHO, Luvîs).

LÜB

(الب)

Dinî ve tasavvufî hal
ve makamların bir mertebesini
ifade eden tasavvuf terimi.

Sözlükte "öz" anlamına gelen lübb kelimesi, tasavvuf kaynaklarında "kuruntu ve hayal kabuğundan arınmış ve kutsal nurla aydınlanmış akıl", "özün özü" anlamındaki lübbü'l-lüb ise "akla güç veren ilâhî ve kutsî nur" şeklinde tanımlanmış (*et-Ta'rifât*, "lûb" md.; Kâşânî, s. 72), Kur'an'da birçok yerde geçen "selim akıl sahipleri" mânasına gelen ülü'l-elbâb ifadesi (meselâ bk. Sâd 38/29, 43) bu terimin kaynağı olarak görülmüştür. Kutsî nurla güçlenerek vehim ve hayal kabuğundan arınan selim aklın aşkın bilgileri algılayabileceği kaydedilmiştir (Kâşânî, s. 72; Gümüşhânevi, s. 24). "Kabuk" anlamındaki kışr ise mutasavvıflara göre bâtin ilmini bozulmaktan koruyan zâhir ildir. Hakikate göre tarikat, tarikata göre şeriat kışrdır. Mânevî halini ve yolunu şeriatla korumayan sâlikin hali bozulur; yolu hevâ, heves ve vesvese yoluna döner. Tarikatı hakikate ulaşmanın aracı olarak görmeyen kişi zındık ve mülhid olur (Kâşânî, s. 144; Gümüşhânevi, s. 24). Buna göre şeriat, tarikat ve hakikat sıkı şekilde birbirine bağlıdır; önceki sonrakinin kabuğu, sonraki de öncekinin özüdür. Özü olmayan kabuk bir işe yaramaz, kabuğun muhafaza etmediği öz de bozulmaya mahkumdur.

Gazzâlî tevhidin dört mertebesinden söz ederken bu mertebeleri kışr ve lûb terimlerinin yardımıyla açıklar. Ona göre münafıkların tevhidi özü olmayan bir kabuktan yani şekilden ibaretir. Sürekli gaflet içinde bulunan avamın tevhidi de kabuktur; ancak bu, münafıklar için söz konusu edilen kabuktan farklıdır. Mukarrebînin tevhidi lûb, sıddıkların tevhidi lûb-bü'l-lübdür. Gazzâlî bu hususu ceviz misaliyle izah eder. Cevizin üzerindeki sert kabuk kışr, bu sert kabuğu örten yeşil ve acı kabuk kışr-ü'l-kışrdır. Sert kabuğun içindeki ceviz lûb, bu özün içindeki ceviz yağı lübbü'l-lübdür ve nihai amaç da budur (*İhyâ*, IV, 240).

Tasavvufu insân-ı kâmil bütün varlıkların özünün özü olarak kabul edilir ve bu husus "zübde-i âlem, hulâsa-i mevcû-

dât, merdüm-i dide-i ekvân" gibi tabirlerle ifade edilir. Aynı şekilde ruh öze, onu taşıyan ve koruyan beden dekabuğa benzetilmiştir. Öte yandan anlam ve kavram öz, bunları dile getiren söz ve terim kabuktur. Maksat lafız değil mâna olmakla beraber içinde mânayı barındırması ve bunu başkalarına aktarmanın aracı olması bakımından lafız ve söz de önemlidir. Yûnus Emre, "Şeriat tarikat yoldur varana / Hakikat mârifet ondan içerü" beytiyle bu hususu dile getirmiştir. Özden, hakikatten, mârifetten yoksun oldukları halde kendilerini ehl-i lûb kabul eden sahte sûfiler başkalarını ehl-i kışr olarak görüp küçümsemişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

et-Ta'rifât, "lûb" md.; Tehânevî, *Keşşâf*, II, 1183, 1288; Kâşânî, *İştîlâhâtü's-sûfiyye*, s. 72, 144; Cevâd Nûrbahş, *Ferheng-i Nûrbahş*, Tahran 1369 hş., II, 44, 46; Ca'fer Seccâdî, *Ferheng*, Tahran 1991, s. 640, 683; Gazzâlî, *İhyâ*, Kahirre 1939, I, 40; IV, 240; Gümüşhânevi, *Câmi'u'l-uşûl*, Kahirre, ts., s. 22, 24; İsmâil Hakkı Bursevî, *Lübbü'l-lüb*, İstanbul 1289.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

LÜBÂBE bint HÂRİS

(bk. ÜMMÜ'L-FAZL).

LÜBÂBÜ'L-ELBÂB

(بَابُ الْأَبَابِ)

Avfî'nin

(ö. 629/1232 [?])

kaleme aldığı

İran edebiyatında ilk şuarâ tezkiresi.

618 (1221) yılında tamamlanan ve Farsça şiir yazar 300'e yakın şairin hayat hikâyesiyle seçme şiirlerini ihtiva eden bir tür antoloji niteliğindeki eser, Afganistan ve Kuzey Hindistan'da hüküm süren Gur Sultanı Şehâbeddin Muhammed'in memlûklerinden Melik Nâsirüddin Kabâce'nin veziri Aynülmülk Fahreddin Hüseyin'e ithaf edilmiştir. Şiirin ve şairliğin mahiyetine dair bir önsözle başlayan eserde şiirle ilgilenen sultanlar, vezirler ve ileri gelen devlet ricâlî, âlimler ve imamlar hakkında bilgi verilmiş, daha sonra şairlerin hayatına ve şiirlerine geçilmiştir. Yazar örnek şiirleri kaydetmeden önce bunların değeri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Bu bakımdan Avfî'nin tezkiresi Ebû Mansûr es-Seâlibî'nin *Yetîmetü'd-dehr*'ine benzemektedir. *Lübâbü'l-elbâb* şairler hakkında bazan çok az bilgi içermesine, ölüm tarihlerini bile kaydetmemesine, üslûbunun ağırlığına, örnek